

EXEMPLÁŘE STARÝCH TISKŮ S VLASTNICKÝMI VAZBAMI OLOMOUCKÉHO BISKUPA STANISLAVA II. PAVLOVSKÉHO DOCHOVANÉ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Jan Kašpar

Early Printed Books with Ownership Bindings of the Bishop of Olomouc Stanislav II Pavlovský Preserved in the Czech Republic

Abstract: The aim of the treatise is to summarise in an informative overview all known printed books with ownership bookbindings of the bishop of Olomouc Stanislav II Pavlovský (+1598) preserved in the Czech Republic. It leaves aside manuscripts and official books. It pays particular attention to Pavlovský's heraldic supralibros, among which two basic types can be distinguished: before 1588, i.e. before the improvement of Pavlovský's coat of arms, and after 1588, with his coat of arms already improved. Currently, 31 items have been identified (30 early printed books from the 16th century and 1 incunabulum), which are located in different libraries, mostly in the Research Library in Olomouc. This article is the first component output of broader research. The books from Pavlovský's property that have been preserved in Poland, particularly in the Wrocław University Library, will be the subject of the author's further research.

Keywords: Stanislav II Pavlovský (+1598), Bishop of Olomouc – religious library – history of collecting – book collections – ownership bookbinding – heraldic supralibros – book culture of the second half of the 16th century – Czech Republic

Problematika spjatá s historií šlechtických, církevních i měšťanských knihoven raného novověku představuje téma, jež zvýšenou měrou přitahuje pozornost českých badatelů především v posledních dvou desetiletích.¹ Nejedná se přitom pouze o dějiny knihoven jako institucí,² nýbrž v souvislosti s rozvíjejícím se výzkumem týkajícím se starších proveniencí vzrůstá také zájem podchytit sbírky jednotlivců a osobní knihovny, drobnějšími celky měšťanských majitelů počínaje a rozsáhlými kolekcemi šlechtických sběratelů a mecenášů konče.³

Mezi takové renesanční velmože nepochybně patřil i olomoucký biskup a kníže Stanislav II. Pavlovský z Pavlovic.

Pocházel rodiny drobné polské šlechty, narodil se mezi roky 1545–1549 ve Slezských Pavlovicích a již od mládí směřoval k církevní kariéře. V roce 1566 odešel na Moravu, kde přijal 3. března 1567 kněžské svěcení v Brně, roku 1569 se stal kanovníkem v Olomouci, v roce 1573 ve Vratislavi a roku 1575 pak proboštem u sv. Petra a Pavla v Brně. Mezitím studoval v letech 1571–1574 na Collegio Germanico v Římě, kde získal 19. března 1574 doktorát v oboru kanonického práva. 11. června 1579 byl zvolen olomouckým biskupem. Do úřadu nastoupil 25. března 1580 za složité situace poznamenané travičskou aférou olomouckého kapitulního děkana Jana Philopona Dambrovského (1540–1586/1587),

¹ Z celé řady prací je třeba na prvním místě zmínit studie Jiřího Peška a Olgy Fejtové PEŠEK, Jiří. *Knihy a knihovny v kšaftech a inventářích pozůstalosti Nového Města pražského v letech 1576 až 1620. Folia historica bohemica* 1980, roč. 2, s. 247–282; PEŠEK, Jiří – FEJTOVÁ, Olga. *Gramatiky a slovníky v měšťanských knihovnách před Bílou Horou. Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR* 1993, roč. 10, č. 2, s. 339–368; FEJTOVÁ, O. *Zahraněční literatura v měšťanských knihovnách na Novém Městě pražském v XVII. století. Knihovna rodiny de Bois. Opera romanica* 2000, roč. 1, s. 323–337; FEJTOVÁ, O. – PEŠEK, J. *Obzor zeměpisné literatury na Novém Městě pražském v 17. století. Documenta Pragensia* 2001, roč. 19, s. 211–24; FEJTOVÁ, O. – PEŠEK, J. *Měšťanský čtenář a české kroniky v Praze raného novověku. Opera romanica* 2003, roč. 4, s. 183–196 a další.

² K dějinám knihoven výběrově viz kupř. BARAN, Ivo. *Minulost a současnost zámecké knihovny v Hradci nad Moravicí. Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy* 2010, roč. 36, č. 2, s. 4–7; BAJGER, Matyáš Franciszek. *Knihovny kapucínských klášterů v Čechách a na Moravě. Knihy a dějiny* 2004–2008, roč. 11–15, s. 44–62; BAJGER, M. F. *Cesty knihoven františkánských řádů v první polovině 20. století. Knihy a dějiny* 2009–2010, roč. 16–17, s. 76–112; HLAVÁČEK, Ivan. *Knihy a knihovny v českém středověku. Studie k jejich dějinám do husitství*. Praha: Karolinum, 2005; KAŠPAR, Jan. *Knihovna kláštera františkánů u Panny Marie Sněžné v Praze (dějiny, knižní fond a současný stav)*. In *Historia Franciscana II*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. s. 225–268; KAŠPAR, J. *Fond knihovny bývalého konventu františkánů ve Slaném. Slánský obzor* 2007, roč. 15, s. 5–15; KAŠPAR, J. *Knihovna bývalé piaristické koleje ve Slaném*. In *Slánské rozhovory* 2008. Slaný: město Slaný, 2009. s. 50–58 MAŠEK, Petr. *Zámecké knihovny v zemích Koruny české. Opera romanica* 2000, roč. 1, s. 43–51; MAŠEK, P. *Zámecké knihovny z okolí Slaného. Slánský obzor* 2012, roč. 20, s. 58–73; ŠPINAR, Jindřich. *Biskupská knihovna českobudějovická. Jihočeský sborník historický* 2010, roč. 79, s. 180–220. Pro výzkum v tomto směru mají svůj význam pravidelné konference „K výzkumu šlechtických, měšťanských a církevních knihoven“ a „Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska“, resp. „Bibliotheca Antiqua“.

který pomoci jedu sprovodil ze světa čtyři Pavlovského předchůdce – biskupy Viléma Prusinovského z Víckova (1534–1572), Jana XVII. Grodeckého (+1574), Tomáše Albína z Helfenburka (+1575) a Jana Mezouna z Telče (ca 1542–1578).⁴ Stanislav Pavlovský proslul jako velmi schopný a energický církevní politik, který úspěšně posílil autoritu diecézního stolce i katolické církve na Moravě vůbec a v mnoha ohledech připravil cestu svým nástupcům, zejména Františkovi z Dietrichštejna (1570–1636, olomoucký biskup od roku 1599). Pavlovský spolupracoval s jezuitským řádem, pečoval především o kolej v Olomouci, z níž se snažil vytvořit plnoprávnou univerzitu, nemalou pozornost věnoval protireformačnímu úsilí a posílení pravomocí církevních institucí, ale též pozvednutí morálky katolického kléru. Roku 1584 zavedl na Moravě gregoriánský kalendář. V roce 1588 dosáhl obnovení knížecího titulu pro olomoucké biskupy a v souvislosti s tím došlo i k polepšení jeho vlastního erbů.

Byl ovšem činný též v politice a v tomto směru byly nejvýznamnější jeho aktivity v Polsku, kde hájil zájmy habsburské dynastie. V roce 1587 podporoval kandidaturu arcivévody Maxmiliána Habsburského na polský trůn a dokonce mu poskytl vlastní vojenský oddíl, roku 1592 pak ve stejné věci pomáhal arciknížeti Arnoštu Habsburskému a potřetí se v roce 1595 snažil zprostředkovat spojení Poláků a Habsburků proti Turkům. Všechny jeho mise však proběhly neúspěšně.

Stanislav Pavlovský proslul také jako mecenáš umění a vědy, přičemž s porozuměním sledoval a podporoval literární činnost. Inicioval vydání církevních agend (*Agenda seu Modus administrandi Sacramenta Secundum Ritus Cathedralis Ecclesiae Olomucensis*, Krakov, Lazarovská tiskárna – Jan Januszowski, *Agenda Caeremonialia Secundum Ritus Cathedralis Ecclesiae Olomucensis*, tamtéž, 1586)⁵ či akt a konstituci církevního sněmu konaného 12. listopadu 1591 v Olomouci (vyšlo u dědiců Friedricha

Milichthaler, 1592). Z jeho pera pochází také latinská verze známého cestopisu *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světav letech 1465–1467* Václava Šaška z Bříkova (*Commentarius brevis et iucundus itineris atque peregrinationis pietatis et religionis causa susceptae ab Illustri et Magnifico ... Domine Leone libero barone de Rosmital et Blatna, Iohanne, reinae Bohemiae, fratre germano, proavo Illustris ac Magnifici ... Domini Zdenco Leonis liberi baronis de Rosmital et Blatna, nunc Supremi Marchionatus Moraviae Capitanei, ante centum annos bohemicе conscriptus et nunc primum in latinam linguam translatus et editus*, Olomouc, Friedrich Milichthaler, 1577),⁶ která představuje počín o to významnější vzhledem k faktu, že český originál deníku se nedochoval. Pavlovský nadto výrazným způsobem podporoval řadu spisovatelů, za všechny lze uvést polského historika, genealoga a heraldika Bartoloměje Paprockého z Hlohola a Paprocké Vůle (1540/1543–1614), jehož s Pavlovským spojovala nejen společná národnost, nýbrž také politické aktivity. Paprocký patřil stejně jako biskup k příznivcům Maxmiliána Habsburského a po bitvě u Býčiny 24. ledna 1588, kde byl arcivévoda poražen a zajat, uprchl na Moravu, kde pobýval pod Pavlovského ochranou až do biskupovy smrti v roce 1598. Pavlovský pak svého krajana vybil k sepsání obsáhlého historického a rodopisného díla *Zrcadlo slavného Markrabství moravského* (Olomouc, dědicové Friedricha Milichthaler, 1593).⁷ O literárních zájmech Stanislava Pavlovského svědčí také řada jemu dedikovaných oslavných latinských veršů i zmínky o něm a věnování v několika česky psaných dílech.⁸ Biskup a kníže zemřel 2. června 1598 v Olomouci.⁹

Stanislav Pavlovský se v posledních letech stal tématem řady nových prací, z nichž nejvýznamnější vzešly z pera kunsthistorika Ondřeje Jakubce a Jana Štěpána, pracovníka olomoucké expozitury Zemského archivu v Opavě (ZAO), který spravuje fond Arcibiskupství olomoucké (AO) a oso-

³ Výběrově např. BOLDAN, Kamil. *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*. Praha: Národní knihovna ČR, 2009; CHADIMOVÁ, Jana. Bibliofilství litoměřického biskupa hraběte Emanuela Arnošta Valdštejna (1716–1789) a jeho knihovna. In *Sborník k 80. narozeninám Mirjam Bohatcové*. Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 1999. s. 69–91; JOHANIDES, Josef. O knihovně P. Františka de Paula Švendy. In *Sborník k 80. narozeninám Mirjam Bohatcové*. Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 1999. s. 92–102; KAŠPAR, J. Knižní odkaz Františka Bertrama von Bertrab klášteru františkánů u Panny Marie Sněžné v Praze. *Opera romanica* 2006, roč. 9, s. 497–516; KAŠPAR, J. Knižní sbírka šumperského faráře a děkana Kryštofa Aloise Lautnera. *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska* 2006, ročník 15, s. 37–60; KAŠPAR, J. Novoměstský radní Jan Sferýn ze Sferýnu a část jeho knižní sbírky v knihovně františkánů u Panny Marie Sněžné. *Documenta Pragensia* 2008, roč. 27, s. 337–381; KUJOVIČOVÁ, Michaela. Šlachtická knižnice rodiny Pálfiůvců na hrade Červený Kameň. *Opera romanica* 2000, roč. 1, s. 161–171; MICHLOVÁ, Jana. Knižní sbírka Karla Ludvíka Ficquelmonta (1777–1857). *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska* 2005, ročník 14, s. 173–181; PLEVA, Martin. Knihovny několika moravských barokních šlechticů na základě jejich pozůstalostních inventářů. *Opera romanica* 2000, roč. 1, s. 145–159; SAKTOROVÁ, Helena. Knižnice palatína Juraja Turzu. *Opera romanica* 2000, roč. 1, s. 173–181; ŠÍPEK, Richard. Několik slov k někdejší javorské zámecké knihovně Otty mladšího z Nostic. *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR* 2003–2004, roč. 18, s. 164–192; ŠÍPEK, Richard. Knihovny raně novověkých lékařů ve fondu Nostické knihovny v Praze. *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C, Literární historie* 2012, roč. 57, č. 1–2, s. 23–39; VESELÁ, Lenka. Knihovna Františka z Dietrichštejna v dobovém kontextu. In *Kardinál František z Dietrichštejna a jeho doba (Mikulovská symposia)*. Brno: Moravský zemský archiv, 2006. s. 227–238.

⁴ K tomu viz podrobněji popularizační, avšak faktograficky přesný přehled v publikaci FIALA, Jiří. *Olomoucký pitaval*. Olomouc: DANAL, 1994, s. 101–108 (kapitola *Biskupotravce*).

⁵ Popis obou přináší *RHB* 4., s. 119–120.

⁶ K tomu *RHB* 4., s. 118–119; *BCBT*, 16. stol., Ša-Šv, č. 1–3.

⁷ *Knihopis + Dodatky*, č. 6.862.

⁸ Srov. *RHB* 4., s. 117–118.

⁹ K Pavlovskému přehledně *Ottův slovník naučný* 19. Praha: Jan Otto, 1902, s. 361–362; GAMS, Pius Bonifatius. *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*. Leipzig: Verlag Karl W. Hiersemann, 1931, s. 298; PETERA, Václav. *Géniové církve a vlasti I.* (trk), s. 78; podrobněji *RHB* 4., s. 116–120, zejm. s. 116–118. Ze starších prací viz především NAVRÁTIL, Bohumil. *Biskupství olomoucké 1576–1579 a volba Stanislava Pavlovského*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1909. Z novější literatury JAKUBEC, *Kulturní prostředí*; JAKUBEC, Ondřej. *Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579–1598). Biskup a mecenáš umírajícího věku*. Olomouc: Muzeum umění, 2009; ŠTĚPÁN, *Dvůr*.

Erb Stanislava Pavlovského v podobě před polepšením. (VINCENC Z LÉRINS. O poznání církve svaté. Olomouc: Jan Olivetský, 1584. s. [2]. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 32534)

bou Pavlovského se dlouhodobě zabývá.¹⁰ Předmětem jejich bádání se pochopitelně stala i biskupova sběratelská činnost, kterou se oba pisatelé snažili poměrně detailně zmapovat.¹¹ Pavlovský totiž věnoval značnou pozornost uměleckým dílům všeho druhu, včetně mincí, medailí a typářů, svými heraldickými supralibros nechával zdobit i vazby úředních knih.¹²

Osobní knihovna biskupa Pavlovského byla po jeho smrti rozptýlena. Řádově desítky svazků se dnes nacházejí v Polsku.¹³ V České republice je v současné době možno identifikovat jednotlivé exempláře rovněž v řádu desítek

Erb Stanislava Pavlovského v podobě před polepšením. (PAVLOVSKÝ, Stanislav. Agenda Caerimonialia. Krakov: Lazarovská tiskárna – Jan Januszowski, 1586. s. [2]. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 5179)

kusů.¹⁴ Některé z těchto exemplářů podchycuje, i když nesoustavně, starší literatura, a sice na základě výskytů heraldických supralibros Stanislava Pavlovského. Tento způsob jejich určování ostatně vůbec převažuje. Jako první se Pavlovského knižní sbírku pokusil systematicky podchytit a rekonstruovat Ondřej Jakubec v podrobně pojatém soupisu, který tvoří součást jeho publikace z roku 2003. Zahrnul do něj i rukopisné úřední knihy, a také tisky, které Pavlovský sám nechal vydat, byly mu dedikovány či jinak s ním spjaty, přičemž popisuje exempláře, které nebyly biskupovým vlastnictvím.¹⁵ Na druhou stranu Jakubec neuvádí některé svazky prokazatelně do Pavlovského knižní sbírky

¹⁰ Viz práce citované v předchozí a následující poznámce.

¹¹ Kromě knižních publikací zmíněných v poznámce č. 8 viz především časopisecké stati ŠTĚPÁN, Jan. Medaile olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic. *Folia numismatica* 2001–2002, roč. 16–17, s. 81–95 a ŠTĚPÁN, J. Typologie pečeti olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic. *Archivní časopis* 2010, roč. 60, č. 1, s. 5–27.

¹² Tyto knihy jsou dnes uloženy v ZAO-O, fond AO. Zmínku o nich přináší již *RHB* 4., s. 120, kde uvádí počet 31 svazků; popis některých z nich pak JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, v soupise na s. 320–347, zejm. č. 180, 186, 187, 207. Podle sdělení Jana Štěpána je těchto archiválií podstatně více, než jich zachycuje Jakubec, a obsahují také vícero variant Pavlovského heraldických supralibros.

¹³ Zřejmě největší celek čítající okolo 40 svazků se nachází v Univerzitní knihovně ve Vratislavi (Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu). Tuto informaci poskytl Stefan Kiedroń, jemuž tímto děkuji. Další exempláře se však nacházejí i v jiných polských knihovnách.

¹⁴ Zatím bylo identifikováno celkem 31 exemplářů, z toho 30 starých tisků ze 16. století a 1 prvotisk. Knihovna augustiniánského opatství na Starém Brně (KKA) má 2 staré tisky, Knihovna benediktinského opatství v Rajhradě (KBR) 3, Knihovna biskupství brněnského v Rajhradě (KBB) 1 tisk, Knihovna kláštera františkánů u Panny Marie Sněžné v Praze (KKF) také 1, Knihovna kláštera kapucínů v Brně (KKB) 7 tisků, Knihovna kláštera kapucínů v Praze (KKP) 1 prvotisk, Knihovna Metropolitní kapituly pražské (KMK) rovněž 1 tisk, Knihovna Památníku národního písemnictví v P(K PNP) také 1, Moravská zemská knihovna v Brně (MZK) 2 tisky, Vědecká knihovna v Olomouci (VKOL) 10 tisků, Strahovská knihovna v Praze (SK) 1 tisk a Zemský archiv v Opavě – pracoviště Olomouc (ZAO-O) rovněž 1. Rád bych na tomto místě poděkoval za ochotu a vstřícný přístup k mému bádání pracovníkům a správcům sbírek výše uvedených institucí a korporací. Jmenovitě se jedná o tyto: Jiří David (KBR), Lenka Klašková (KBB), Rostislav Krušínský a Jiří Glonek (VKOL), Jitka Machová (MZK), Lukáš Evžen Martinec OSA (KKA), Jan Matějka (KMK), Petr Petřivalský OČap (KKB), Jan Pišna (SK), Vlasta Scheuflerová (KKP), Jan Štěpán (ZAO-O). Děkuji též Barboře Nebeské za pořízení fotodokumentace a Matyáší Franciszku Bajgerovi za konzultaci týkající se kapucínského prvotisku (viz pozn. č. 42).

¹⁵ JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, soupis na s. 320–347.

Erb Stanislava Pavlovského v podobě po polepšení. (PAVLOVSKÝ, Stanislav. *Acta et Constitutiones synodi Olomucensis*, Olomouc: Friedrich Milichthaler – dědicové, 1592. l. [1]b. Knihovna Památníku národního písemnictví v Praze, sign. S XXVI h 3)

patřící a zmiňované již ve starší literatuře. Od doby vydání jeho knihy rovněž došlo k identifikaci několika dalších exemplářů. Jakubcův soupis tedy lze určitým způsobem doplnit.

Předkládaná stať představuje první výstup ze širěji založeného výzkumu. Zaměřuje se pouze na tisky dochované na našem území. Ponechává stranou knihy rukopisné a rovněž exempláře vyskytující se v zahraničí. Omezený rozsah neumožňuje připojení podrobného soupisu tisků, proto se omezuje pouze na informativní shrnutí exemplářů a podchycení typu supralibros, které se na nich vyskytují. Ze stejného důvodu do ní nebyl zahrnut obsírnější popis výzdoby jednotlivých vazeb (který ostatně v řadě případů podává Ondřej Jakubec) a zůstala ponechána stranou otázka pozdějších proveniencí knih. Celkovou podrobnou analýzu včetně soupisu všech exemplářů bude beztakovhodnější učinit až po úplném zpracování rukopisů a v zahraničí se vyskytujících tisků, ideálně v rámci samostatné knižní publikace.

Vzhledem k tomu, že z knihovny biskupa Pavlovského se dochovalo pouhé torzo, nelze ji podrobit nějakému sofistikovanějšímu rozboru po stránce obsahové, tematické či jazykové. Přibližnou představu si lze učinit již na základě níže položeného přehledu, z něhož vyplývá, že biskup měl ve své sbírce, vedle spisů, jež sám uspořádal či nechal vydat, zejména polemická díla jezuitských autorů spjatá s protireformačním katolicismem po tridentském koncilu, a to včetně jazykově českých knih – překladů, což dokládá jeho pozitivní vztah k českému jazyku, který ostatně osvědčil i při jiných příležitostech. Je třeba ovšem zdůraznit, že Pavlovský knihy nejenom sám shromažďoval pro svou osobní potřebu, ale též inicioval a finančně podporoval vydání určitých titulů, jejichž exempláře v řadě případů rozdával či zdarma šířil. Svazky ve svém osobním vlastnictví i knihy, které daroval, nechával opatřit svými vlastnickými vazbami nesoucími jeho heraldická supralibros. V této souvislosti novější literatura řešila otázku případné existence knihva-

Supralibros Stanislava Pavlovského s erbem v podobě před polepšením. (*Catechismus ex Decreto Concilii Tridentini*. Benátky: Aldo Manuzio, 1575. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 3434. Přední deska)

Jiná varianta supralibros Stanislava Pavlovského s erbem v podobě po polepšení. (PAVLOVSKÝ, Stanislav. *Agenda Caerimonialia*. Krakov: Lazarovská tiskárna – Jan Januszowski, 1586. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 5179. Přední deska)

začské dílny na biskupském dvoře. Jakubec tuto možnost zvažoval, přičemž citoval zmínku o „Petříkovi, knihaři našem“ z doby biskupa Marka Khuena (episkopát 1553–1565)

I na základě let vydání (rozpětí 1575–1585) těchto tisků lze usuzovat, že je Pavlovský získával během první poloviny 80. let 16. století.²⁶

Druhý typ je zastoupen skupinou tisků obsahující kabalistický spis německého humanisty Johanna Reuchlina (1455–1522) *De verbo mirifico* (Lyon, Jean de Tournes I., 1552),²⁷ práci raně církevního autora z jižní Galie, svatého Vincence z Lérins (+ mezi 434–450), vycházející z jeho spisu *Commonitorium* (434) zabývajícího se rozlišováním pravého učení církve od heretických bludů a vydanou v němčině pod názvem *Recht Güldens Büchlein von dem uralten waren Catholischen Glauben wider aller Katzereyen Gottlose Newrungen* (Nisa, Andreas Reinheckel, 1587),²⁸ protiluteránský polemický spis německého jezuita Sigmunda Ernhofera (+1597) *Danck und Abdanck, welchen Jacob Heerebrand durch dreyerley Schreiben als gernern Bericht etc. Andere Rettung Domini Martini Luthers Lehr* (Štýrský Hradec, Georg Widmanstetter, 1589)²⁹, německá verze propagandistického díla anglického jezuita Edmunda Campiona (1539–1581) *Zehen Wolgegruende Ursachen warumb man bey dem alten Catholischen Glauben bestendig bleiben* (Nisa, Andreas Reinheckel, 1594),³⁰ svazek komentářů ke Starému zákonu *Commentariorum et Disputationum in Genesim* (Lyon, Guichard Julliéron – Lucas Antonio Giunta, 1593) španělského jezuita Benita Pereiry (1535–1610)³¹ a kompilace dějepisných prací římského politika a historika Flavia Magna Aurelia Cassiodora (+ ca 580) *Variarum libri XII et Chronicon ad Theodoricum regem Cordani Episcopi Ravennatus De Origine actibusque Getarum liber I. quo XII Cassiodori libros eadem historica complexus est* (Lyon, Jacques Chouet, 1595),³² které mají ve středu přední desky zlacené heraldické supralibros

v podobě po polepšení znaku, v oválném medailonu v rolverkové kartuši s erbem s mitrou, okolo s textem „STANISLAVS · PAWLOWSKY · DEI · GRACIA [!] · EPISCOPVS · OLOMVCENSIS“. V knihovně kláštera premonstrátů v Praze na Strahově se pak dále nachází exemplář opatřený stejně provedeným supralibros, umístěným ovšem ve středu zadní desky, a sice gramatické příručky vlámského humanisty Jana de Spauter (Despauterius, ca 1480–1520) *Grammaticae institutionis libri septem* (Dillingen, Johann Mayer, [1585]).³³ Supralibros ve stejném provedení, umístěné také uprostřed zadní desky, přičemž ve středu přední desky je zlacený oválný medailon zobrazující hlavu Krista z profilu, okolo s textem „+ IHESVS · CHRISTVS · FILIVS · DEI · VIVI · SALVATOR · MVNDI +“, má další Ernhoferův spis *Der Evangelische Wetterhan, das ist Ungleiche Reden Martini Luther von der fürnembsten Artickeln Christlicher Religion* (Štýrský Hradec, Georg Widmanstetter, 1587),³⁴ dílo kardinála Stanislava Hosia (1504–1579) v českém překladu Baltazara Hostounského *De expreso Dei Verbo. O zřetedlném Slovu Božím* (Litomyšl, Ondřej Graudenc 1590),³⁵ dále *Rozmlouvání křesťanské o ceremoniiích a řádích posvátných křtu svatého mezi farářem katolickým a babou luteriánskou* (Litomyšl, Ondřej Graudenc, 1591),³⁶ český překlad polemického spisu rakouského jezuita Georga Scherera (1540–1605) od Bartoloměje Flaxia z Čenčkova (+1603), rektora koleje ve Vídni, jenž byl s Pavlovským v kontaktu a v roce 1582 ho navštívil na Moravě,³⁷ a konečně již na začátku zmiňovaná Pavlovského *Acta et Constitutiones Synodi Olomucensis Anno Domini M.D.LXXXI. die XII. Novembris habitate et celebratae* (Olomouc, dědicové Friedricha Milichthaler, 1592), jichž se dochovalo celkem 7 exemplářů.³⁸

²⁶ K tomu srov. též JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 333, u č. 195.

²⁷ KKB, sign. SBr 2515 (stará sign. 18 H 59). DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 1. Klášterní knihovna kapucínů v Brně*, s. 105, č. 405; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 342–343, č. 219.

²⁸ KKB, sign. SBr 6411 (stará sign. 3 D 30). DOKOUPIL, V. – VOBR, J. *Soupis tisků 16. století 9. Tisky 16. století z knihovny hrabat Chorinských ve Veselí nad Moravou a z knihovny bývalého jezuitského gymnasia v Brně*. Brno: Universitní knihovna, 1977, s. 291, č. 859; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 347, č. 229.

²⁹ KKB, sign. SBr 1169 (stará sign. 16 C 7). JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 336, č. 203.

³⁰ VKOL, sign. 4404. PUMPRLA, *Tisky z let 1501–1600 3*, s. 519, č. 1.408; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 331, č. 191.

³¹ KBR, sign. A I ff 5. DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 2. Tisky 16. století z knihovny benediktinů v Rajhradě*, s. 226, č. 885; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 341, č. 215 chybně uvádí jako místo uložení knihovnu kláštera augustiniánů na Starém Brně a supralibros přesně neidentifikuje. Další svazek tohoto díla, *Commentariorum in Danielem Prophetam libri sexdecim* (Lyon, Guichard Julliéron – Lucas Antonio Giunta, 1591), se dochoval v knihovně kláštera františkánů ve slezských Hlubčicích, k tomu viz WAGNER, Arkadiusz. *Superekslibris biskupa olomunieckého Stanislava Pawlowskiego. Z badań nad książkowymi znakami własnościowymi polskiej szlachty w XVI wieku*. In *Książka w życiu Kościoła. Zbiór studiów*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2009, s. 85–101. Za upozornění na tuto studii děkuji Jaroslavě Kašparové.

³² KKA, sign. A III B h 7. DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 5. Tisky 16. století z knihovny augustiniánů na Starém Brně 1–2*, 1, s. 70–71, č. 270. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 334, č. 197 supralibros přesně neidentifikuje.

³³ SK, sign. AC VI 96. HAMANOVÁ, Pavlína – NUSKA, Bohumil. *Knižní vazba sedmi století z fondů Strahovské knihovny*. Praha: Orbis, 1966, s. 41, č. 67; LIFKA, *Exlibris a supralibros*, s. 86. Jakubec tento exemplář ve svém soupisu neuvádí i přesto, že publikaci Hamanové a Nusky cituje v seznamu literatury, kterou použil (viz JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 371).

³⁴ KKB, sign. SBr 2340 (stará sign. 18 I 3). DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 1. Klášterní knihovna kapucínů v Brně*, s. 34, č. 139; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 335, č. 202.

³⁵ VKOL, sign. 32622. PUMPRLA, *Bohemika 4.*, s. 887–888, č. 2.044; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 339, č. 209.

³⁶ VKOL, sign. 32099. PUMPRLA, *Bohemika 8.*, s. 1839–1840, č. 4.176; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 344, č. 224.

³⁷ K tomu JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 343–344, u č. 223.

³⁸ VKOL, sign. 34967. PUMPRLA, *Bohemika 1.*, s. 19, č. 51; PUMPRLA, *Tisky z let 1501–1600 1*, s. 7, č. 22; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 323, č. 173. Druhý exemplář v KKB, sign. SBr 5062 (stará sign. 21 D 50). DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 1. Klášterní knihovna kapucínů v Brně*, s. 1, č. 1. Třetí exemplář v KBR, sign. S I aa 32. DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 2. Tisky 16. století z knihovny benediktinů v Rajhradě*, s. 1, č. 2. Dále K PNP, sign. S XXVI h 3. V literatuře nepodchyceno. Pátý exemplář má MZK, sign. ST 2-10733. DOKOUPIL – VOBR, *Soupis tisků 16. století 6. Tisky 16. století v universitní knihovně v Brně 1–3*, 1, s. 2, č. 7. Dále KKA, sign. A II A f 25. DOKOUPIL, *Soupis tisků 16. století 5. Tisky 16. století z knihovny augustiniánů na Starém Brně 1–2*, 1, s. 1–2, č. 4. Sedmý exemplář má KMK, sign. H b 133. Antonín Podlaha, *Knihovna kapitulní v Praze. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století. Královské hlavní město Praha: Hradčany II. Poklad svatovítský a knihovna kapitulní 2. Knihovna kapitulní*, Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1903, s. 284, č. 175, obr. č. 331. LIFKA, *Exlibris a supralibros*, s. 86.

Jinou variantu zlateného heraldického supralibros s polepšeným znakem v oválném medailonu v rolverkové kartuši s erbem s mitrou, okolo s textem „STANISLAVS · PAW[LOWSKY] · EP[ISCOPV]S · OLOM[VCENSIS] · PRINCEPS · REG[N]I · BOE[MIAE] · CAP · COM · ET R[EGIAQUE] CAES[AREAE] M[A]IESTA[TIS] · CONSILIAR[IVS]“ mají 3 exempláře na začátku již opět zmiňovaného Pavlovského spisu *Agenda Caeremonialia Secundum Ritum Cathedralis Ecclesiae Olomucensis* (Krakov, Lazarovská tiskárna – Jan Januszowski, 1586), první z nich uprostřed přední a druhé dva ve středu zadní desky.³⁹

Pro úplnost je třeba zmínit ještě tři exempláře, které sice nemají Pavlovského supralibros, ale vcelku prokazatelně bývaly jeho majetkem. Ve dvou starých tiscích se vyskytují darovací přípisy, které uvádějí, že knihy pocházejí z biskupových darů. Příručka pro zpovědníky z pera španělského jezuitu Juana de Polanco (1517–1576) *Breve Directorium ad Confessarii ac Confitentis munus Rite obeundum* (Viedeň, Jezuitská tiskárna, 1560) obsahuje přípis „*Ex dono R[everendissimi] mi et Ill[ustrissimi] mi in Chr[ist]o Pr[in]cipis D[omi]ni D[omi]ni Stanislai Pawlowsk[y] Ep[iscop]i Olom[ucensis]*“⁴⁰ a scholastické kompendium *Summa Aurea Armilla nuncupata, casus omnes ad animarum Curae* (Benátky, Luca Antonio Giunta, 1585), jehož autorem je italský dominikánský teolog Bartolomeo Fumo (+1545), má poznámku „*Ex dono R[everendissimi] mi ac Illust[ri]s[simi] mi d[omi]ni d[omi]ni Stanislai. Pavlovsky Ep[iscop]i Olom[ucensis]*. [15]85, die 16 Junii“.⁴¹ A konečně lze uvést také exemplář prvotisku klasické liturgické příručky *Rationale Divinorum Officiorum* (Benátky, Georg Walch, 1482, 18. V.), již sepsal francouzský kanonista a biskup v Mende Guillaume Durand (ca 1230–1296), v níž se nachází rukopisný darovací přípis, jež lze s velkou pravděpodobností číst jako *D[ominatio]. R[everendissima]. S[tan]islaus]. Ep[iscop]us Olomucen[sis]. dono michi obtulit“*. Ostatně i starší literatura spojuje tento prvotisk s Pavlovským.⁴²

Nakonec lze ještě uvést, že Ondřeji Jakubcovi se dále podařilo doložit, na základě druhotných pramenů, vlastnictví některých dalších titulů. K únoru roku 1585 se vztahuje

zpráva, že Stanislav Pavlovský pověřil svého důchodního písaře Gregora, aby mu v Praze zakoupil několik exemplářů českého překladu knihy Němce Lorenze Hermanuticia (1535–1608) *Štítek víry aneb Pravidlo, nímž se v nedorozumění z strany náboženství těchto časův každý pobožný křesťan proti omylu k pravdě spraviti může* (Praha, Jiří Černý z Černého Mostu, 1584).⁴³ O rok později pak biskup v dopise představenému rakouské jezuitské provincie Bartholomeu Villeriovi z 10. října 1586 sděluje, že obdržel nedávno vydanou knihu jezuitu „*Patris Laurentii*“. Mohlo jít tedy o výše zmíněné v češtině vydané dílo, nebo případně spis téhož autora *Antidotum. G[e]wisse Arznei wider die Kranckheit der Seulen, jetziger Zeit Irrtumben und Ketzereyen* (Praha, Michal Peterle, 1585).⁴⁴ V témže dopise pak děkoval za zaslání bližší neurčených knih italského jezuitu Antonia Possevina (1533–1611).⁴⁵ Slovinský hudební skladatel Jakob Gallus–Handl (Hahn, 1550–1591), jenž působil na Moravě v biskupské kapele, zaslal roku 1586 Stanislavu Pavlovskému první svazek svého díla *Opus musicum* (Praha, Jiří Černý z Černého Mostu, 1586–1590, 4 díly), sbírky motet pro svátky církevního roku, a v roce 1590 pak další své dílo, patrně svazek latinských madrigalů.⁴⁶ U dalších deseti položek, které Jakubec v podobném kontextu uvádí, je však biskupovo vlastnictví, ač je nelze předem úplně vyloučit, již tak velmi málo průkazné, že do stávajícího přehledu nebyly zahrnuty.⁴⁷

Závěrem lze shrnout, že v současné době je známo celkem **30** exemplářů starých tisků a **1** prvotisk, které prokazatelně patřily olomouckému biskupu Stanislavu Pavlovskému. **28** z nich má heraldické supralibros ve dvou typech, z toho **8** se znakem před polepšením, tedy z doby před rokem 1588 (ve třech variantách – **6** + **1** + **1**) a **20** s polepšeným erbem (ve dvou variantách – **17** + **3**). **2** staré tisky a **1** exemplář prvotisku mají rukopisné darovací přípisy. O vlastnictví dalších děl, která se fyzicky nedochovala či nebyla zatím nalezena, pak zprostředkovaně vypovídají dobové prameny. S velkou pravděpodobností se dá očekávat, že následný zevrubný výzkum ve sbírkách tuzemských i zahraničních knihoven přinese další nové informace.

³⁹ VKOL, sign. II 5179. PUMPRLA, *Krakovské tisky z let 1501–1800*, s. 1, č. 1; PUMPRLA, *Tisky z let 1501–1600* 1, s. 1, č. 1; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 325, č. 178, s. 448, obr. č. 58. Druhý též ve VKOL, sign. 649393. PUMPRLA, *Krakovské tisky z let 1501–1800*, s. 1, č. 1; PUMPRLA, *Tisky z let 1501–1600* 1, s. 1, č. 1; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 326, č. 179. Třetí v MZK, sign. ST 2-32420. DOKOUPIL – VOBR, *Soupisy tisků 16. století 6. Tisky 16. století v univerzitní knihovně v Brně 1–3*, 1, s. 6, č. 30.

⁴⁰ KBR, sign. VI b 8741. DOKOUPIL, *Soupisy tisků 16. století 2. Tisky 16. století z knihovny benediktinů v Rajhradě*, s. 238, č. 929; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 342, č. 218.

⁴¹ KKB SBr 7239 (stará sign. 3 E 139). DOKOUPIL, *Soupisy tisků 16. století 1. Klášterní knihovna kapucínů v Brně*, s. 41, č. 169; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 337, č. 205.

⁴² KKP, sign. Prvotisk 165 (stará sign. K P 6). DOKOUPIL, V. *Soupis prvotisků spravovaných univerzitní knihovnou v Brně 5. Klášterní knihovna kapucínů v Brně*. Brno: Univerzitní knihovna, 1956, s. 4, č. 21; DOKOUPIL, V. *Soupis prvotisků z fondů Univerzitní knihovny v Brně*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 123, č. 430; BAJGER, M. F. *Soupis prvotisků Staré knihovny kláštera kapucínů v Brně*. Brno 2002, s. 9, č. 18; JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 335, č. 201. Souvislost s biskupem Stanislavem Pavlovským naznačuje i řada dalších nepřímých indicií.

⁴³ *Knihopis + Dodatky*, č. 2.958. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 338, č. 208.

⁴⁴ *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků (BCBT)* (CD ROM), 16. stol., Heg–Hes, č. 28–31. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 338, č. 208.

⁴⁵ JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 342, č. 218, kde též uvádí 3 z titulů, které by mohly připadat v úvahu.

⁴⁶ K tomu JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 337–338, zvl. č. 207.

⁴⁷ JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, č. 168, 169, 170, 171, 189, 190, 192, 204.

Seznam použité literatury:

(obsahuje pouze práce citované v poznámkách více než jednou)

BCBT:

Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků (CD ROM), 16.–17. stol. Praha: Knihovna Akademie věd ČR, 2003

DOKOUPIL, Soupisy tisků 16. století 1. Klášterní knihovna kapucínů v Brně:

DOKOUPIL Vladislav. *Soupisy tisků 16. století. 1. Klášterní knihovna kapucínů v Brně*. Brno: Universitní knihovna, 1955.

DOKOUPIL, Soupisy tisků 16. století 2. Tisky 16. století z knihovny benediktinů v Rajhradě:

DOKOUPIL, Vladislav. *Soupisy tisků 16. století. 2. Tisky 16. století z knihovny benediktinů v Rajhradě*. Brno: Universitní knihovna, 1959.

DOKOUPIL, Soupisy tisků 16. století 5. Tisky 16. století z knihovny augustiniánů na Starém Brně 1–2:

DOKOUPIL, Vladislav. *Soupisy tisků 16. století. 5. Tisky 16. století z knihovny augustiniánů na Starém Brně. 1–2*. Brno: Universitní knihovna, 1963.

DOKOUPIL – VOBR, Soupisy tisků 16. století 6. Tisky 16. století v universitní knihovně v Brně 1–3:

DOKOUPIL, Vladislav – VOBR, Jaroslav. *Soupisy tisků 16. století. 6. Tisky 16. století v universitní knihovně v Brně. 1–3*. Brno: Universitní knihovna, 1970.

JAKUBEC, Kulturní prostředí:

JAKUBEC, Ondřej. *Kulturní prostředí a mecenáš olomouckých biskupů potridentské doby*. Olomouc: Univerzita Palackého 2003.

Knihopis + Dodatky:

TOBOLKA, Zdeněk – HORÁK, František. *Knihopis československých tisků od doby nejstarší až do konce 18. stole-*

tí I/1, II/1–9. Praha: Komise pro knihopisný soupis – Národní knihovna v Praze – Československá akademie věd, 1925–1967; URBÁNKOVÁ, Emma – WIŽĎÁLKOVÁ, Bedřiška – JARÝ, Vladimír – ANDRLE, Jan. *Knihopis československých tisků od doby nejstarší až do konce 18. století – dodatky I/1, II/1–9*. Praha: Národní knihovna, 1994–2010.

LIFKA, Exlibris a supralibros:

LIFKA, Bohumír. *Exlibris a supralibros v českých korunách zemích v letech 1000 až 1900*. Praha: Spolek sběratelů a přátel ex libris, 1982.

PUMPRLA, Bohemika:

PUMPRLA, Václav. *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci I*. Tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800 1.–12. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1974–1979.

PUMPRLA, Tisky z let 1501–1600:

PUMPRLA, Václav. *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci V*. Tisky z let 1501–1600. 1–6. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1990–1996.

PUMPRLA, Krakovské tisky z let 1501–1800:

PUMPRLA, Václav. *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci. II/1. Krakovské tisky vydané v letech 1501–1800*. Olomouc: Státní vědecká knihovna, 1979.

RHB 4.:

HEJNIC, Josef – MARTÍNEK, Jan. *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě od konce 15. do začátku 17. století*. Díl 4. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1973.

ŠTĚPÁN, Dvůr:

ŠTĚPÁN, Jan. *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic v letech 1579–1598*. Olomouc: DANAL, 2009.

PAVLOVSKÝ, Stanislav. *Acta et Constitutiones synodi Olomucensis*. Olomouc: Friedrich Milichthaler - dědicové, 1592. Titulní list. Knihovna kláštera kapucínů v Brně, sign. SBr 5062

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Jiná varianta supralibros Stanislava Pavlovského s erbem v podobě před polepšením. RAZZANO, Pietro: *Epitome rerum Hungaricarum*, Trnava: Lucas Pécsi, 1579. Knihovna kláštera františkánů u P. Marie Sněžné v Praze, sign. Františkáni Praha R b 26. Zadní deska

Supralibros Stanislava Pavlovského s erbem v podobě po polepšení. CASSIODORUS. *Variarum libri XII*. Lyon: Jacques Chouet, 1595. Knihovna augustiniánského opatství na Starém Brně, sign. III B h 47. Přední deska

Atypická varianta supralibros Stanislava Pavlovského s erbem v podobě před polepšením. VINCENC Z LÉRINS. *O poznání církve svaté*. Olomouc: Jan Olivetský, 1584. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 32534. Přední deska

Emblém s hlavou Krista na vlastnické vazbě Stanislava Pavlovského. RAZZANO, Pietro. *Epitome rerum Hungaricarum*, Trnava: Lucas Pécsi, 1579. Knihovna františkánů u P. Marie Sněžné v Praze, sign. R b 26. Zadní deska